

GUÐRÍÐUR BOLLADÓTTIR

DZIECKO TRANSPŁCIOWE W ISLANDII

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA
I DOBRYCH PRAKTYK

UMBOÐSMAÐUR
BARNA

Publikacja została przygotowana i opublikowana w ramach projektu *Dziecko transpłciowe – efektywny system wsparcia w szkole* realizowanego z dotacji nr K2m/0600 programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

Treści zawarte w niniejszej publikacji stanowią wyłączną odpowiedzialność autorki.

Autorka: Guðríður Bolladóttir
Wzbogacenie tekstu: Hafdís Una Guðnýjardóttir
Biuro Rzecznik Praw Dziecka, Islandia
Tłumaczenie: Karolina Więckowska
Redakcja i korekta językowa: Agnieszka Mocarska
Opracowanie graficzne: Leszek Jerzy Paszkowski

Wydawca:
Fundacja Psycho-Edukacja
Chmielna 73B lok. 36
00-801 Warszawa
<https://fp-e.pl>

ISBN: 978- 83-968864-0-8

Niniejsza publikacja jest dostępna na warunkach licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 4.0 – Na tych samych warunkach. Oznacza to, że będzie można dowolnie wykorzystać ten utwór, w tym kopiować go, dystrybuować, wyświetlać i używać, pod warunkiem podania autorki utworu. Więcej informacji o licencji znajduje się na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

Publikacja jest dostępna bezpłatnie w wersji elektronicznej na stronie: <https://www.dziekotransplciowe.pl> oraz na stronie <https://fp-e.pl/publikacje/>

Warszawa, 2023

SPIS TREŚCI

Słowo od polskich partnerów	4	Sytuacja dzieci transpłciowych	10
Wprowadzenie	5	Rola organizacji pozarządowych.....	10
Ogólne przepisy islandzkiego ustawodawstwa w sferze praw dziecka	6	Działania podejmowane w Krajowym Szpitalu Uniwersyteckim.....	10
Ustawa o dzieciach.....	6	Działania miasta Reykjavik skierowane do dzieci transpłciowych.....	11
Ustawa o ochronie dziecka.....	6	Narzędzia wspierające szkołę	12
Ustawa o gminnej pomocy społecznej.....	6	Lista kontrolna dla szkół pragnących stać się przyjaznymi dla osób transpłciowych.....	12
Przepisy prawne i plany działań dotyczące praw dzieci transpłciowych	7	Plan wsparcia.....	13
Ustawa o równym statusie i równych prawach bez względu na płeć.....	7	Inne formy wsparcia oferowane szkołom przez miasto Reykjavik.....	14
Ogólny program nauczania w ramach obowiązku nauki.....	7	Poradnik dla rodzin dzieci transpłciowych i osób z nimi pracujących.....	14
Plan działań przeciwko wykorzystywaniu seksualnemu i molestowaniu dzieci.....	7	Bibliografia	17
Rezolucja na temat Programu działań na rzecz osób LGBTI na lata 2022–2025.....	7	Ustawy.....	17
Ustawa o autonomii płci.....	8	Inne dokumenty prawne.....	17
		Publikacje.....	17

SŁOWO OD POLSKICH PARTNERÓW

Raport, który oddajemy w Państwa ręce, jest ważnym elementem prac nad polskim poradnikiem dla kadry zarządzającej i psychologiczno-pedagogicznej szkół podstawowych i średnich. Jego celem jest wsparcie tych grup w tworzeniu bezpiecznych i inkluzywnych placówek edukacyjnych dla dzieci i młodzieży transpłciowej (w tym niebinarnej).

Publikacja ta powstała w ramach ogólnopolskiego projektu *Dziecko transpłciowe – efektywny system wsparcia w szkole*. Zrealizowany został on przez Fundację Psycho-Edukacja przy wsparciu organizacji partnerskiej z Polski – Warszawskiego Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń (WCIES) – i z Islandii – Biura Rzecznik Praw Dziecka. Projekt ten miał na celu zmniejszenie dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami wobec uczniowskich osób nieheteronormatywnych,

głównie transpłciowych (w tym niebinarnych) w polskich szkołach podstawowych i średnich.

Mamy nadzieję, że zawarte w tym raporcie dobre praktyki, posłużą Państwu za inspirację do działań. Inspirację, która zaowocuje wdrożeniem ugruntowanym w kontekście danej społeczności, świadomym lokalnych potrzeb, barier, potencjału i wyzwań.

Zachęcając Państwa do lektury tej interesującej pozycji, zwracamy się jednocześnie z apelem o dołączenie do sieci wsparcia dzieci i młodzieży transpłciowej (w tym niebinarnej) wszędzie tam, gdzie jesteście obecni jako profesjonaliści_profesjonalistki czy osoby prywatne.

O jakości społeczeństwa obywatelskiego świadczy to, jak traktowane są najsłabsze i najbardziej defaworyzowane jego grupy. Bądźmy tymi, którzy o tę jakość wspólnie dbają!

WPROWADZENIE

W ciągu ostatnich lat w Islandii podjęto wiele istotnych działań mających na celu poprawę egzekwowania praw osób transpłciowych i, jak wiemy z opublikowanego niedawno raportu organizacji Transgender Europe (TGEU)¹, Islandia należy do grupy dziewięciu państw w Europie, które przyjęły model uznawania płci bazujący na samookreśleniu.

Niniejszy raport, opracowany przez Biuro Rzecznika Praw Dziecka² w Islandii, koncentruje się na prawach dzieci transpłciowych. Omawia dostępne ramy ustawodawcze, działania organizacji pozarządowych i proponuje przykłady list kontrolnych publikowanych na poziomie samorządów lokalnych.

¹ Richard Köhler, *Self-determination models in Europe. Practical experiences*, TGEU, November 2022: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2022/11/tgeu-self-determination-models-in-europe-2022-en.pdf>.

² Oficjalna strona Biura Rzecznika Praw Dziecka w Islandii: <https://www.barn.is>.

OGÓLNE PRZEPISY ISLANDZKIEGO USTAWODAWSTWA W SFERZE PRAW DZIECKA

○ gólne przepisy dotyczące praw dziecka można znaleźć w wielu różnych aktach prawnych.

USTAWA O DZIECIACH

W myśl art. 1 Ustawy o dzieciach, nr 76/2003, dzieci mają prawo do życia, rozwoju i ochrony oraz opieki, a także inne prawa stosowne do ich wieku oraz stopnia dojrzałości, bez jakiegokolwiek dyskryminacji³. Wobec dzieci nie wolno stosować przemocy, brutalnego traktowania ani innych form poniżającego traktowania. Przy podejmowaniu decyzji dotyczących spraw dzieci na pierwszym miejscu powinny stać ich interesy. Dzieci mają prawo do wyrażania własnych opinii we wszystkich dotyczących ich kwestiach, a ich opinie powinny być uwzględniane w stopniu adekwatnym do ich wieku oraz dojrzałości⁴.

USTAWA O OCHRONIE DZIECKA

Zgodnie z art. 1 Ustawy o ochronie dziecka, nr 80/2002, dzieci mają prawo do ochrony i opieki. Ich prawa mają być gwarantowane na poziomie adekwatnym do wieku oraz stopnia dojrzałości. Osoby zaangażowane w opiekę i wychowanie dzieci powinny traktować je z szacunkiem i uważnością.

Żadnego dziecka nie wolno poddawać przemocy ani innym formom poniżającego traktowania. Rodzice powinni traktować swoje dzieci z troską i szacunkiem oraz wypełniać swoje obowiązki opiekuńczo-wychowawcze w sposób jak najlepiej dostosowany do realizacji interesów i potrzeb dziecka. Mają obowiązek stworzenia swoim dzieciom warunków sprzyjających ich rozwojowi oraz zapewnić im dobrostan pod każdym względem⁵.

USTAWA O GMINNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ

W myśl art. 30 niniejszej ustawy, nr 40/1991, gminne komisje ds. pomocy społecznej, we współpracy z rodzicami⁶, opiekunami prawnymi, a także innymi osobami odpowiedzialnymi za wychowanie, edukację oraz opiekę zdrowotną dzieci i młodzieży mają obowiązek zapewnienia im dobrostanu i chronienia ich interesów pod każdym względem. Samorządowe organy pomocy społecznej mają obowiązek zadbania o to, by wszystkie dzieci dorastały w warunkach sprzyjających ich zdrowiu i rozwojowi. Organy pomocy społecznej są także zobowiązane do zapewnienia dzieciom odpowiedniej opieki oraz zadbania o to, by w ich otoczeniu nie było czynników zagrażających ich bezpieczeństwu⁷.

³ Prawo islandzkie nie reguluje wprost kwestii związanych z dyskryminacją wobec osób transpłciowych i niebinarnych, jednak zagadnienie to jest uwzględnione w przepisach dotyczących płci.

⁴ Ustawa o dzieciach, nr 76/2003 z późn. zm.

⁵ Ustawa o ochronie dziecka, nr 80/2002 z późn. zm.

⁶ Ustawa o ochronie dziecka zawiera różne środki możliwe do zastosowania zarówno za zgodą, jaki i bez zgody rodziców lub opiekunów prawnych dziecka, a organy władz zawsze, kiedy to tylko możliwe, starają się współpracować z rodzicami dziecka. Dzieci zawsze są pytane o zdanie, a ich opinie są uwzględniane, zaś dzieci od 15 roku życia są stronami w dotyczących ich postępowaniach w zakresie ochrony dziecka.

⁷ Ustawa o gminnej pomocy społecznej, nr 40/1991 z późn. zm.

PRZEPISY PRAWNE I PLANY DZIAŁAŃ DOTYCZĄCE PRAW DZIECI TRANSPŁCIOWYCH

USTAWA O RÓWNYM STATUSIE I RÓWNYCH PRAWACH BEZ WZGLĘDU NA PŁEĆ⁸

Celem nadrzędnym Ustawy o równym statusie i równych prawach bez względu na płeć, nr 150/2020, jest zapobieganie dyskryminacji ze względu na płeć oraz zapewnienie równości płci i równych możliwości osobom wszystkich płci, we wszelkich sferach życia społecznego. Wszystkie osoby mają otrzymać równe możliwości czerpania korzyści z własnej inicjatywy i przedsiębiorczości oraz rozwoju swoich umiejętności bez względu na płeć⁹. Określenie „płeć” w niniejszej ustawie odnosi się do kobiet, mężczyzn oraz osób, których płeć metrykalna określona jest jako neutralna w Narodowym Rejestrze Islandii, o ile przepisy Ustawy o autonomii płci nie stanowią inaczej.

OGÓLNY PROGRAM NAUCZANIA W RAMACH OBOWIĄZKU NAUKI

W myśl art. 15 Ustawy o równym statusie i równych prawach bez względu na płeć dzieci na wszystkich etapach nauki szkolnej powinny otrzymać odpowiednią edukację w sferach równości i płci, obejmującą informacje o stereotypach związanych z płcią oraz o osobach LGBTIQ+.

Ogólny program nauczania w ramach obowiązku nauki stanowi, że żadna osoba nie powinna doświadczać barier w edukacji ze względu na swoją płeć i że zarówno w procesie nauczania, jak i we wszelkich interakcjach należy kierować się właśnie tą zasadą. Ponadto, w sferze edukacji należy podkreślić to, że niektóre osoby doświadczają równocześnie wielu przejawów dyskryminacji, na przykład ze względu na płeć, niepełnosprawność lub orientację seksualną, i dlatego należy korzystać z dorobku nauki badającej różnice kulturowe wynikające z odmienności płci (*gender studies*)

⁸ W projekcie ustawy mowa jest o tym, że definicja płci odnosi się także do osób, które w Narodowym Rejestrze Islandii mają nadaną płeć neutralną.

⁹ Ustawa o równym statusie i równych prawach bez względu na płeć, nr 150/2020.

oraz z badań naukowych nad zagadnieniami związanymi z osobami LGBTIQ+ (LGBTIQ+ studies)¹⁰.

PLAN DZIAŁAŃ PRZECIWKO WYKORZYSTYWANIU SEKSUALNEMU I MOLESTOWANIU DZIECI

Zgodnie z zapisami Planu działań przeciwko wykorzystywaniu seksualnemu i molestowaniu na okres 2021–2025, który został zatwierdzony w 2020 roku, jego celem jest ochrona dzieci przed przemocą na tle seksualnym i ze względu na płeć oraz przed molestowaniem. Istotnym założeniem jest także stworzenie kultury szacunku i równości, w której nie toleruje się przemocy ani wykorzystywania. Planowane działania skierowane są do wszystkich dzieci w kraju i mają być realizowane w szkołach podstawowych oraz średnich, w ramach obowiązku nauki. Wdrożenie planu musi odbywać się z uwzględnieniem odmiennych potrzeb, a także sytuacji różnych płci, osób i grup, w tym dzieci z niepełnosprawnościami oraz dzieci LGBTIQ+.

REZOLUCJA NA TEMAT PROGRAMU DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB LGBTI NA LATA 2022–2025

W czerwcu 2022 Parlament Islandzki zatwierdził Program działań na rzecz osób LGBTI na lata 2022–2025. Jest to pierwszy tego typu program koncentrujący się wyłącznie na kwestiach związanych z osobami LGBTI. W programie znajduje się 21 działań mających na celu poprawę poszanowania praw osób LGBTI w Islandii¹¹.

W dokumencie tym proponowane są działania skierowane do osób transpłciowych. Działanie nr 12: Poprawki do przepisów w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa. Powinny one zostać wniesione do rozporządzenia nr 941/2002

¹⁰ *The Icelandic national curriculum guide for compulsory schools. General Section*, Ministry of Education, Science and Culture, 2012: https://www.government.is/library/01-Ministries/Ministry-of-Education/Curriculum/adskr_grsk_ens_2012.pdf.

¹¹ *Parliamentary resolution on a LGBTI Action Programme for the period of 2022–2025*, Althingi, 2022: <https://www.government.is/library/01-Ministries/Prime-Ministers-Office/Parliamentary-Resolution-on-a-LGBTI-Action-Programme.pdf>.

o zdrowiu i bezpieczeństwie, rozporządzenia nr 814/2010 o zachowaniu higieny w miejscach kąpeli oraz do rozporządzenia nr 460/2015 o naturalnych kąpieliskach. Celem tego działania jest uwzględnienie praw i potrzeb osób transpłciowych, w tym osób o płci niebinarnej przypisanej przy urodzeniu, w przepisach regulujących dostęp do infrastruktury sanitarnej.

Działanie nr 13 odnosi się do kwestii dostępności miejsc pracy, basenów oraz innych obiektów sportowych dla osób transpłciowych.

Specjalna grupa robocza ma zostać powołana przez premiera i pracować pod jego przewodnictwem, a jej celem jest przeprowadzenie wszechstronnej oceny dostępu osób transpłciowych do infrastruktury z uwzględnieniem obowiązujących przepisów oraz ogólnej sytuacji. Grupa robocza powinna składać się z przedstawicieli Ministerstwa Polityki Społecznej i Pracy, Ministerstwa Środowiska, Energii i Klimatu oraz Ministerstwa Infrastruktury. Celem wspomnianego działania powinno być uporządkowanie i zharmonizowanie przepisów regulujących dostęp osób transpłciowych do infrastruktury w miejscach pracy oraz przestrzeniach publicznych, między innymi na basenach oraz w innych obiektach sportowych.

W Programie działań zawarte są trzy działania skierowane w szczególności do transpłciowych dzieci.

Celem działania nr 19 powinno być dalsze sprecyzowanie roli Oddziału Psychiatrycznego dla Dzieci i Młodzieży Krajowego Szpitala Uniwersyteckiego (Landspítali) oraz pracującego tam zespołu ekspertów w dziedzinie tożsamości płciowej w odniesieniu do usług na rzecz osób realizujących swoje prawa na mocy Ustawy o autonomii płci oraz tego, jakie świadczenia należy zagwarantować pacjentom zgłaszającym się po pomoc do wspomnianego zespołu. Powiązane z nim jest działanie nr 18 związane z zapewnieniem w tym szpitalu osobom transpłciowym opieki zdrowotnej bez żadnej dyskryminacji. Działanie to ma także na celu zagwarantowanie, że zespół ekspertów w dziedzinie tożsamości płciowej oraz dokonywania zmian w obrębie cech płciowych przyjmie reguły postępowania i procedury przystające do uznanych standardów międzynarodowych. Celem tego działania jest przyjęcie reguł i procedur bazujących na najnowszych badaniach w tym obszarze polityki.

Działanie nr 8 dotyczy bezpośrednio dzieci LGBTIQ+ biorących udział w zajęciach sportowo-rekreacyjnych. W ramach działania mają zostać przygotowane materiały edukacyjne oraz wytyczne dla organizatorów takich zajęć na temat uczestnictwa dzieci LGBTIQ+.

Działanie nr 9 dotyczy odpowiedniego środowiska szkolnego dla dzieci LGBTIQ+. Ma zostać przeprowadzone mapowanie ich dobrostanu psychologicznego w placówkach edukacyjnych. Jego celem jest zebranie informacji na temat sytuacji oraz samopoczucia dzieci LGBTIQ+ na każdym etapie nauki.

USTAWA O AUTONOMII PŁCI

Ustawa o autonomii płci formułuje prawo osób do określania własnej płci, a tym samym do zagwarantowania uznania ich tożsamości płciowej. Ponadto celem tej ustawy jest stanie na straży prawa jednostki do integralności fizycznej¹².

PRAWO DO UZNANIA NEUTRALNEJ PŁCI METRYKALNEJ

Każda osoba po ukończeniu 15. roku życia ma prawo do zmiany płci metrykalnej w Narodowym Rejestrze Islandii (Tjódskrá; Registers Iceland)¹³. Dziecko, które nie ukończyło 15 lat, może dokonać takiej zmiany z pomocą opiekunów prawnych. W przypadku braku zgody jednego lub obojga opiekunów prawnych na zmianę płci metrykalnej dziecko może złożyć wniosek do komisji eksperckiej i w przypadku otrzymania zgody dokonać zmiany. Wspomniana ustawa obliuguje instytucje prywatne i publiczne do umożliwiania określania płci jako neutralnej w oficjalnych formularzach, dokumentach tożsamości i bazach danych.

PRAWO DO INTEGRALNOŚCI FIZYCZNEJ

Dokonywanie trwałych zmian w obrębie narządów płciowych, gruczołów rozrodczych oraz innych cech płciowych u osób powyżej 16. roku życia jest zabronione bez ich pisemnej zgody. Ponadto w przypadku dzieci w wieku 16–18 lat wymagana jest ekspertyza dotycząca tożsamości płciowej wydana przez Oddział Psychiatryczny dla Dzieci i Młodzieży, zgodnie z art. 13 ustawy. Wymóg ten ma na celu potwierdzenie, że wykonanie takiej operacji faktycznie leży w najlepszym interesie dziecka.

Dzieci urodzone z nietypowymi cechami płciowymi mają prawo do integralności fizycznej w odniesieniu do swoich cech płciowych i mają prawo do najlepszej dostępnej opieki zdrowotnej. W procesie wdrażania przepisów ustawy należy zapewnić poszanowanie prawa dziecka do samookreślenia w kwestiach osobistych.

Trwałe zmiany cech płciowych u dziecka urodzonego z nietypowymi cechami płciowymi mogą być przeprowadzone jedynie zgodnie z wolą dziecka.

Jeżeli dziecko poniżej 16. roku życia nie jest w stanie udzielić zgody na przeprowadzenie tych zmian ze względu na swój młody wiek lub nie może wyrazić swojej woli z innych powodów, jego cechy płciowe mogą zostać zmienione tylko ze względów zdrowotnych oraz po szczegółowej analizie konieczności ich wprowadzenia oraz ich krótko- i długofalowych konsekwencji. Do względów zdrowotnych nie zaliczają się kwestie społeczne ani związane z wyglądem.

¹² Ustawa o autonomii płci, nr 80/2019 z późn. zm.

¹³ Oficjalna strona rejestru: <https://www.skra.is/english/people/my-registration/gender-registration>.

PRZEPISY USTAWY O AUTONOMII PŁCI ODNOSZĄCE SIĘ DO DZIECI TRANSPŁCIOWYCH

Zgodnie z art. 13 Ustawy o autonomii płci Oddział Psychiatryczny dla Dzieci i Młodzieży Krajowego Szpitala Uniwersyteckiego ma obowiązek utrzymywania interdyscyplinarnego zespołu ekspertów w dziedzinie tożsamości płciowej, złożonego ze specjalistów o odpowiedniej wiedzy i doświadczeniu. Zespół ten może powoływać innych ekspertów do konsultacji i współpracy w celu zapewnienia między innymi odpowiedniego poziomu wiedzy na temat społecznych aspektów tożsamości płciowej. Oddział Psychiatryczny dla Dzieci i Młodzieży opiekuje się dziećmi do 18. roku życia doświadczającymi niespójności pomiędzy własną tożsamością płciową a płcią przypisaną przy urodzeniu. Uwzględnia indywidualne potrzeby każdej osoby oraz udziela wsparcia i poradnictwa opiekunom prawnym.

Ponadto zespół ma za zadanie każdorazowo ocenić, czy trwałe zmiany w obrębie narządów płciowych, gruczołów rozrodczych oraz innych cech płciowych u dzieci w wieku 16–18 lat leżą w najlepiej pojętym interesie dziecka – wymaga tego art. 11 Ustawy o autonomii płci. Zespół ustala zasady postępowania z pacjentami, czerpiąc z powszechnie uznanych międzynarodowych standardów w tej dziedzinie. Minister odpowiedzialny za świadczenia opieki zdrowotnej może wydać rozporządzenie bardziej szczegółowo określające zadania tego zespołu oraz świadczenia przez niego realizowane.

Zgodnie z art. 14a ustawy, decyzje podejmowane przez zespół w przypadku odrzucenia wniosku o zmianę cech płciowych podlegają prawu do odwołania do islandzkiej Dyrekcji Zdrowia. Od decyzji przez nią wydanych można odwołać się do Ministerstwa Zdrowia.

SYTUACJA DZIECI TRANSPŁCIOWYCH

Nie ma wielu dostępnych danych ani opublikowanych badań na temat sytuacji dzieci transpłciowych w Islandii, jednak dane z przeprowadzonych wywiadów oraz porównywalne informacje ze źródeł międzynarodowych wskazują, że osoby transpłciowe są w gorszym stanie psychicznym i fizycznym, mają niższy standard życia oraz wykształcenie i pozostają bardziej narażone na ryzyko przemocy.

ROLA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

W Islandii istnieje kilka organizacji pozarządowych, które wspierają dzieci transpłciowe i niebinarne oraz ich rodziny. Wśród nich wymienić należy: Samtökin '78 (Islandzkie Stowarzyszenie Osób Queer), Trans Ísland¹⁴ oraz Transvinir¹⁵.

Wśród wspomnianych organizacji Samtökin '78 (Islandzkie Stowarzyszenie Osób Queer) jest najbardziej aktywne. Zajmuje się ono edukacją w szkołach oraz udziela wsparcia dzieciom, ich rodzinom oraz pracującym z nimi specjalistom.

SAMTÖKIN '78 (ISLANDZKIE STOWARZYSZENIE OSÓB QUEER)

Organizacja Samtökin '78, krajowe stowarzyszenie na rzecz osób queer, odgrywa istotną rolę w edukowaniu oraz angażowaniu polityków i opinii publicznej w proces zwiększania świadomości na temat osób LGBTIQ+, dostrzegania ich potrzeb oraz zapewniania im pełni praw w islandzkim społeczeństwie. Stowarzyszenie prowadzi także ważne działania w obszarze udzielania dzieciom, młodym ludziom i ich rodzicom poradnictwa, informacji oraz wsparcia, a wszystkie te usługi świadczone są anonimowo i nieodpłatnie¹⁶. Kancelaria premiera podpisała ze stowarzyszeniem umowę na realizację działań edukacyjnych i poradnictwa, która obowiązuje do 2024 roku. Ma ona na celu budowanie społeczeństwa przyjaznego osobom LGBTIQ+ oraz zwiększenie

ich widoczności w społeczeństwie. Działania edukacyjne skierowane są do osób LGBTIQ+ i ich rodzin, a także do pracowników instytucji państwowych.

Wśród działań podejmowanych przez tę organizację są również:

- funkcjonowanie biura stowarzyszenia jako swoistego centrum kultury i usług (impresz, spotkań, wykładów, wystaw sztuki, grup wsparcia, poradnictwa itd.);
- doradztwo i ścisła współpraca z politykami i rządem Islandii;
- uczestnictwo w corocznym sierpniowym Reykjavík Pride – święcie osób queer;
- prezentacje, warsztaty i programy szkoleniowe dla grup szkolnych, specjalistów, miejsc pracy i innych organizacji;
- bezpłatne poradnictwo/pomoc psychologiczna dla osób queer, ich rodzin i specjalistów;
- nieodpłatna pomoc prawna w zakresie praw osób queer;
- pomoc uchodźcom, uchodźczyniom i osobom queer ubiegającym się o ochronę międzynarodową;
- organizacja grup wsparcia.

OŚRODEK SPOŁECZNY DLA DZIECI LGBTIQ+

Samtökin '78 (Islandzkie Stowarzyszenie Osób Queer) prowadzi także ośrodek dla młodzieży LGBTIQ+ oraz innych dzieci, których te zagadnienia dotyczą, w wieku 13–18 lat. Jest otwarty raz w tygodniu i daje młodym ludziom cenne okazje do spotkań rówieśniczych¹⁷.

DZIAŁANIA PODEJMOWANE W KRAJOWYM SZPITALU UNIWERSYTECKIM

Głównym źródłem wsparcia udzielanego dzieciom transpłciowym w Islandii jest Krajowy Szpital Uniwersytecki (Landspítali)¹⁸, a dokładniej jego Oddział Psychia-

¹⁴ Oficjalna strona organizacji: <http://www.transisland.is>.

¹⁵ Oficjalna strona organizacji: <http://www.transvinir.is>.

¹⁶ Oficjalna strona organizacji: <https://samtokin78.is>. Oficjalna strona w języku polskim <https://samtokin78.is/polski>. Oprócz tej strona ma jeszcze inne wersje językowe: angielską, francuską, duńską, ukraińską oraz włoską.

¹⁷ Ośrodek Tjörnin dla osób LGBTIQ+, Reykjavík: <https://tjornin.is>.

¹⁸ Oficjalna strona szpitala: <https://www.landspitali.is>.

tryczny dla Dzieci i Młodzieży¹⁹, który specjalizuje się w świadczeniach interdyscyplinarnych z uwzględnieniem potrzeb zarówno młodych pacjentów, jak i ich rodzin. Oddział przyjmuje pacjentów kierowanych z całego kraju i zapewnia im wszechstronną opiekę.

Zespół specjalistów w dziedzinie transpłciowości pracujących na wspomnianym oddziale odpowiada za diagnozowanie i leczenie dzieci poniżej 18. roku życia, które doświadczają rozdzwieńki pomiędzy własną tożsamością płciową a płcią przypisaną przy urodzeniu. Przy podejrzeniu zaistnienia takiej niespójności (dysforii) lokalny lekarz lub niezależny ekspert może skierować dziecko na ten oddział. Czas oczekiwania od momentu skierowania do pierwszej wizyty na oddziale to jakieś 6–12 miesięcy. W czasie oczekiwania na pierwsze konsultacje specjaliści z oddziału psychiatrycznego zalecają kontynuowanie wsparcia i korzystanie ze świadczeń w najbliższej okolicy dziecka. Zespół specjalizujący się w opiece nad dziećmi transpłciowymi stawia diagnozę dotyczącą zarówno biologicznych, jak i psychospołecznych wyzwań stojących przed danym dzieckiem, więc proces diagnostyczny może mieć zróżnicowaną długość. Praca z dzieckiem nie trwa jednak krócej niż 6 miesięcy, ponieważ zespół stawia przede wszystkim na holistyczne podejście do sytuacji i stanu dziecka, by móc zapewnić mu wszechstronne wsparcie w całym procesie. Zespół zwraca też baczna uwagę na współpracę oraz wzajemne zaufanie pomiędzy specjalistami, dzieckiem i jego opiekunami prawnymi. Decyzje podejmowane w procesie diagnostycznym oraz w toku leczenia podejmowane są zgodnie z przepisami Ustawy o autonomii płci. Po postawieniu diagnozy kolejne kroki ustalane są przez specjalistów w porozumieniu z dzieckiem i jego

opiekunami prawnymi²⁰, a w razie potrzeby podejmowana jest decyzja o dalszym leczeniu lub skierowaniach do innych specjalistów.

DZIAŁANIA MIASTA REYKJAVIK SKIEROWANE DO DZIECI TRANSPŁCIOWYCH

W ostatnich latach liczba dzieci transpłciowych wzrosła, a same dzieci wyrażają swoją prawdziwą tożsamość płciową w młodszym wieku niż dotychczas. Władze Reykjavíku przejęły wiodącą rolę w prowadzeniu działań wspierających dzieci transpłciowe w ich najbliższym otoczeniu, ze szczególnym naciskiem na funkcjonowanie dzieci transpłciowych w środowisku szkolnym. Organy odpowiedzialne za edukację w mniejszych gminach, z racji skromniejszego doświadczenia w tej sferze, korzystają zarówno ze specjalnych wytycznych, jak i z Planu Wsparcia²¹.

Miasto Reykjavík przygotowało listy kontrolne dla szkół na potrzeby wspierania dzieci transpłciowych: jedna dla placówek, gdzie już uczą się dzieci transpłciowe, a druga dla placówek pragnących stać się przyjaznymi dla osób transpłciowych bez względu na to, czy w danym momencie mają wśród uczniów dzieci transpłciowe²².

Wspomniane listy kontrolne zostały opracowane dla szkół realizujących naukę obowiązkową, a także dla placówek edukacji przedszkolnej. Mają być one stosowane w połączeniu z innymi narzędziami udostępnianymi przez miasto Reykjavík, na przykład materiałami edukacyjnymi na temat tożsamości płciowej i LGBTIQ+ bądź Planem Wsparcia dla uczniów transpłciowych objętych obowiązkiem nauki.

¹⁹ Broszura: *BUGL: Child and Adolescent Psychiatric Department*, The National University Hospital of Iceland, Child and Adolescent Psychiatric Department – BUGL, 2017: https://www.landspitali.is/library/Sameiginlegar-skrar/Gagnasafn/Sjuklingar-og-adstandendur/Sjuklingafrædsla---Upplysingar/English/BUGL_ENS_2017.pdf.

²⁰ Historie pacjentów znacznie różnią się między sobą i charakter współpracy jest każdorazowo uzależniony od indywidualnych potrzeb dziecka. Owe potrzeby, a także opinie dzieci są tutaj wartościami nadrzędnymi, a każda decyzja podejmowana jest w jak najlepszym interesie dziecka, po wszechstronnej ocenie jego sytuacji, potrzeb i interesów.

²¹ Zagadnienie to zostanie szerzej omówione na stronach 13–15.

²² Podstrona Biura Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavík, O dzieciach transpłciowych w szkołach: <https://reykjavik.is/en/trans-children-and-schools>.

NARZĘDZIA WSPIERAJĄCE SZKOŁĘ

LISTA KONTROLNA DLA SZKÓŁ PRAGNĄCYCH STAĆ SIĘ PRZYJAZNYMI DLA OSÓB TRANSPŁCIOWYCH²³

SZKOŁY

- Regularna edukacja dla personelu (zapewniana przez miasto) na temat dzieci transpłciowych i LGBTIQ+.
- Doroczne zajęcia edukacyjne (zapewniane przez miasto) dla uczniów na temat dzieci transpłciowych i LGBTIQ+ (najlepiej od pierwszej klasy).
- Opiekunowie prawni dziecka mogą zmienić imię oraz płeć dziecka przypisane przy urodzeniu i zapisane w Narodowym Rejestrze Islandii. Jeżeli taka zmiana nie została wprowadzona, rodzice mogą zawnioskować w szkole o posługiwanie się imieniem wybranym przez dziecko.
- Formularze i wszelkie procesy rejestracji powinny dawać możliwość uczniom i ich rodzicom wskazania płci oraz zaimków osobowych wybranych przez dziecko.
- Należy zapewnić łazienki, toalety oraz szatnie neutralne płciowo.
- W polityce szkół w sferze przeciwdziałania nękanii i zastraszaniu (*bullying*) powinny znajdować się określone czynniki, między innymi fakt bycia osobą transpłciową bądź przynależność do innych grup w LGBTIQ+.
- Wszyscy uczniowie muszą mieć zagwarantowane bezpieczeństwo we wszystkich okolicznościach i sytuacjach. W przeciwnym razie należy przeprowadzić analizę bezpieczeństwa oraz wprowadzić zmiany w organizacji funkcjonowania szkoły, materiałach edukacyjnych bądź postępowaniu personelu lub uczniów.
- Należy prowadzić dialog z rodzicami uczniów zachęcający ich do organizowania włączających imprez urodzinowych, na które zapraszana jest cała klasa, a nie tylko dziewczynki lub chłopcy.

DZIECKO TRANSPŁCIOWE

- Szkoła powinna przedstawić swój plan wsparcia dzieci transpłciowych samemu dziecku, jego rodzicom oraz odpowiednim pracownikom placówki.
- Sposób wyrażania płci przez dziecko powinien być respektowany, a dzieci mają mieć swobodę wyrażania własnej tożsamości płciowej.
- Wybrane imiona dzieci muszą być respektowane i przekazane innym uczniom oraz personelowi szkoły.
- Uczniowie i pracownicy szkoły powinni być zachęceni do używania różnorodnych zaimków osobowych.
- Należy rozwijać świadomość tego, że dzieci transpłciowe są grupą szczególnie wrażliwą, narażoną na ryzyko przemocy ze względu na sposób wyrażania płci oraz tożsamość płciową – zarówno w domu, jak i w innych sytuacjach oraz okolicznościach. Jeżeli szkoła przypuszcza, że wobec danego dziecka stosowana jest przemoc (fizyczna, psychiczna, emocjonalna lub zaniedbywanie), władze szkoły powinny zawiadomić odpowiednie służby ochrony praw dziecka.
- Jeżeli dziecko transpłciowe zostaje przeniesione do nowej szkoły, dobrą praktyką jest organizacja spotkań pracowników placówki docelowej, którzy będą mieć kontakt z danym dzieckiem, w celu zapewnienia przepływu informacji i dostosowania się do potrzeb dziecka.

W KLASIE

- Należy dbać o rozwijanie świadomości zjawiska binaryzmu płciowego oraz jego wpływu zarówno na dzieci transpłciowe, jak i cisplciowe.
- Należy unikać podkreślania aspektu płci (*gendering*) i zwracania się do uczniów w podziale na dziewczęta i chłopców. Warto używać określeń uczniowie czy dzieci.
- Uczniowie nie powinni być dzieleni na grupy według płci, lecz na przykład według ławek zajmowanych w danej sali, kolejności alfabetycznej, ulubionego koloru, koloru skarpetek noszonych danego dnia itp. Dotyczy to także zajęć wychowania fizycznego.

²³ *Gátlisti fyrir grunnskóla til að verða trans-vænir*, Mannréttinda- og lýðræðisskrifstofan Reykjavíkurborgar, 2022: https://reykjavik.is/sites/default/files/2022-10/Gátlisti_fyrir_grunnskóla_til_að_verða_trans-vænir.pdf.

- Należy zachęcać uczniów do wspólnego spędzania czasu i kontaktów nie tylko ze względu na wspólną tożsamość płciową, lecz także na przykład na wspólne zainteresowania.
- Należy unikać założeń jakoby zachowanie dziecka było powiązane z jego płcią, na przykład założenia, że dziewczynki chcą się uczyć tańca, a chłopcy są lepsi z matematyki (...).
- Jeżeli uczniowie przejawiają uprzedzenia i stereotypy związane z płcią, należy to z nimi omówić.
- Szkoła powinna wprowadzić politykę zerowej tolerancji dla używania negatywnego i poniżającego języka wobec dzieci transpłciowych oraz innych uczniów LGBTIQ+. Stosowanie takich wyrażen powinno być omówione z uczniami. Należy także wyjaśnić uczniom, jak mogą wspierać inne osoby stykające się z takim obraźliwym językiem.
- Uczniowie w klasie powinni wypracować porozumienie mające na celu docenianie różnorodności oraz przeciwdziałanie nękanii i przemocy. Porozumienie to powinno obejmować takie tematy jak wyzwiska, poszanowanie innych kultur oraz sytuacji rodzinnych.
- Nauka przedmiotów językowych powinna obejmować zagadnienie różnorodności zaimków osobowych i ich stosowania.
- W kontekście zajęć z języka angielskiego istnieje wiele podręczników i książek na temat płci, transpłciowości oraz innych kwestii dotyczących społeczności LGBTIQ+.
- W klasie należy przeprowadzić dyskusję motywującą uczniów do krytycznego myślenia podczas nauki i ukazującą różne przejawy stereotypów płciowych, które pojawiają się w filmach, programach telewizyjnych i reklamach itp.
- W sytuacjach, w których podczas zajęć pokazywane są obrazy ludzi, należy uwzględniać różnorodność uczniów i wykorzystywać te sytuacje do przeciwdziałania sztywnym normom dotyczącym płci, aby zapoznać dzieci z różnorodnymi wzorami do naśladowania i postaciami łamiącymi normy dotyczące płci, zachowań, emocji, wyglądu i osiągnięć.

PLAN WSPARCIA

Plan wsparcia na rzecz uczniów transpłciowych oraz uczniów o nietradycyjnych formach wyrażania płci został opracowany i wdrożony na podstawie najlepszych praktyk międzynarodowych²⁴. Obejmuje on wiele aspektów mających na celu poznanie sytuacji ucznia, zaoferowanie całego wachlarza mechanizmów wsparcia oraz praktyczną organizację pewnych kwestii. W myśl

²⁴ Stuðningsáætlun fyrir trans nemendur og nemendur með ódæmigerða kyntjáníngu: Eyðublað fyrir upplýst samþykki, Mannréttinda- og lýðræðisskrifstofan Reykjavíkurboragar, 2021: https://reykjavik.is/sites/default/files/yomis_skjol/skjol_utgefid_efni/stuðningsaaetlun_grunnskola_fyrir_trans_nemendur_2021_0.pdf.

tego planu należy jak najszybciej przeprowadzić spotkanie dziecka, jego opiekunów prawnych i przedstawicieli szkoły. Nie wszystkie części Planu wsparcia mają zastosowanie do każdego ucznia, ponieważ znaczenie mają takie czynniki jak wiek i poziom dojrzałości, a także czynniki jednostkowe. Historię każdego dziecka należy traktować indywidualnie.

Plan wsparcia dzieci transpłciowych podlegających obowiązkowi nauki oraz ich rodzin ma na celu skuteczniejszą realizację potrzeb dziecka. Powinno ono mieć możliwość samostanowienia i swobodnego wyrażania własnej tożsamości.

Plan wsparcia czerpie z Ustawy o obowiązku nauki, nr 91/2008. W myśl art. 2 tej ustawy rola szkół polega na współdziałaniu z rodzinami uczniów w celu zapewnienia wszechstronnego rozwoju wszystkich dzieci oraz ich uczestnictwa w życiu nieustannie ewoluującego demokratycznego społeczeństwa. Sposób i metody działania szkół w ramach obowiązku nauki muszą być zgodne z zasadą tolerancji i życzliwości – wartościami zakorzenionymi w chrześcijańskich tradycjach islandzkiej kultury. Mają także charakteryzować się równością, współpracą w duchu demokracji, odpowiedzialnością, wrażliwością, przebaczeniem oraz poszanowaniem wartości człowieka. Szkoły realizujące obowiązek nauki muszą dążyć do organizacji pracy jak najbardziej odpowiadającej na potrzeby uczniów, jak również dbającej o ich wszechstronny rozwój, dobrą kondycję psychofizyczną oraz edukację dla wszystkich.

PRZETWARZANIE DANYCH Z PLANU WSPARCIA

Dane zawarte w Planie wsparcia muszą być przetwarzane zgodnie z Ustawą o ochronie i przetwarzaniu danych osobowych, nr 90/2018. Przetwarzanie tych danych jest możliwe po uzyskaniu świadomej zgody dziecka i jego opiekunów prawnych, a zgoda może zostać wycofana w dowolnym momencie.

ZAWARTOŚĆ PLANU WSPARCIA

Plan wsparcia zawiera kwestionariusz, który wypełnia dziecko razem z rodzicami oraz wychowawcą. Pytania w nim zawarte dotyczą przede wszystkim wsparcia, jakiego wymaga dziecko od pracowników szkoły, aby móc w pełni wyrażać swoją tożsamość płciową w szkole. Pytania dotyczą preferowanego imienia oraz zaimków osobowych, za pośrednictwem których dziecko chce sygnalizować swoją płć, a także w jaki sposób dziecko chce, aby nauczyciele i inni pracownicy placówki odpowiadali na pytania o jego tożsamość płciową. Są także pytania związane z praktycznymi sprawami organizacyjnymi, na przykład o preferowaną szatnię na zajęciach wychowania fizycznego. Dziecko nie musi odpowiedzieć na wszystkie pytania zawarte w kwestionariuszu, aby można było wdrożyć Plan wsparcia.

WYKORZYSTANIE I PRZECHOWYWANIE INFORMACJI Z PLANU WSPARCIA

Informacje zawarte w Planie wsparcia mogą zostać wykorzystane jedynie zgodnie z wolą dziecka zaznaczoną w planie. Do planu dostęp ma wychowawca oraz dyrektor placówki. Inne osoby nie mają prawa dostępu do planu, o ile nie zostanie im udzielona zgoda dziecka i jego opiekunów prawnych.

Dziecko może zażądać wprowadzenia zmian aktualizacyjnych do planu wsparcia albo nawet wycofania całości planu. Plan wsparcia jest ewidencjonowany i przechowywany zgodnie z Ustawą o dokumentach publicznych, nr 77/2014.

CEL ISTNIENIA PLANU WSPARCIA

Celem nadrzędnym wspomnianego planu jest promowanie świadomości sytuacji ucznia oraz określenie, w jaki sposób można wspierać każde dziecko w wyrażaniu jego tożsamość płciowej. Zgodnie z informacjami przedstawionymi w Planie wsparcia płeć jednostki może się zmieniać i rozwijać w miarę zdobywania wiedzy, użytkowania wsparcia, większej dojrzałości oraz pod wpływem rozmaitych okoliczności. Plan wsparcia musi być elastyczny i musi dać się modyfikować, dlatego bardzo ważna jest ścisła komunikacja szkoły z uczniem.

Opracowywanie Planu wsparcia musi odbywać się przy udziale dwóch lub trzech osób spośród personelu szkoły, które dziecko zna i darzy zaufaniem, samego dziecka oraz jego opiekunów prawnych. Zdolność dzieci do uczestniczenia w tworzeniu planu jest różna, jednak ich życzenia i doświadczenia muszą być uwzględniane przy jego opracowywaniu. Dokument jest przechowywany w szkole razem z formularzem świadomej zgody podpisanym przez dziecko i jego opiekunów prawnych. Plan wsparcia tworzony jest na podstawie materiałów oferowanych przez organizację międzynarodowe, między innymi organizację Gender Spectrum i program Welcoming Schools.

KWESTIONARIUSZ

Pytania ogólne:

- Numer identyfikacyjny dziecka w krajowym systemie ewidencji ludności.
- Klasa i wychowawca dziecka.
- Opiekunowie prawni.
- Nazwiska osób obecnych podczas wypełniania niniejszego kwestionariusza.
- Data spotkania.

Imię ucznia:

- Jakie jest wybrane przez dziecko imię?
- Jakie są zaimki osobowe preferowane i wybrane przez dziecko?

- Czy dziecko używa wybranego imienia i preferowanych zaimków osobowych w każdej sytuacji w szkole czy jedynie wśród niektórych grup i w wybranych sytuacjach?
- Czy dziecko używa innego imienia lub zaimka osobowego w domu? Jeżeli tak, to jakiego imienia/jakich zaimków?

Prywatność i informacje:

- Proszę zaznaczyć wszystkie punkty dotyczące dziecka i jego płci:
 - Dziecko otwarcie komunikuje swoją tożsamość płciową i inni uczniowie oraz dorośli już o niej wiedzą.
 - Nauczyciele i inni pracownicy szkoły zostali poinformowani.
 - Władze szkoły zostały poinformowane (na przykład dyrektor, kierownik danej jednostki organizacyjnej, pedagog szkolny).
 - Odpowiedni personel lokalnych usług społecznych został poinformowany (psychologowie, pracownicy socjalni itd.).
 - Pracownicy placówek prowadzących zajęcia dodatkowe zostali poinformowani.
 - Dziecko nie chce komunikować publicznie swojej tożsamości płciowej.
- Jeżeli dziecko żąda, by kwestie związane z jego tożsamością płciową były traktowane poufnie, jak zostanie to zapewnione i w jaki sposób szkoła zareaguje na ewentualne naruszenie poufności tych danych?
- W jaki sposób nauczyciele i inni pracownicy szkoły będą odpowiadać na pytania dotyczące płci dziecka?
 - Pytania innych uczniów?
 - Pytania personelu szkoły?
 - Pytania rodziców lub innych osób ze szkolnej społeczności?

Oficjalnie nadane imię i płeć:

- Czy płeć lub imię przypisane przy urodzeniu zostały zmienione w Narodowym Rejestrze Islandii za oficjalną zgodą opiekunów prawnych dziecka, a w przypadku niewyrażenia takiej zgody po decyzji komisji eksperckiej, zgodnie z przepisami Ustawy o autonomii płci?
- Jeżeli nie, czy jest to planowane?
- Czy imię dziecka zostało zmienione w elektronicznym systemie rejestracji prowadzonym przez szkołę zgodnie z wolą dziecka? (Warto zauważyć, że to może być dobre rozwiązanie, gdy urzędowa zmiana imienia nie została jeszcze dokonana albo gdy dziecko nie jest wspierane w procesie wprowadzania zmian drogą urzędową).
- Czy opiekunowie prawni dziecka wiedzą o istnieniu wspomnianych powyżej dwóch możliwości?

Wsparcie rodziny:

- Czy opiekunowie prawni dziecka są świadomi jego tożsamości płciowej?
- Na ile wspierający są wobec dziecka w skali od 1 do 10?
- Czy jakikolwiek członek rodziny dziecka okazuje mu wsparcie w kwestii jego tożsamości płciowej? Którzy członkowie rodziny?
- Czy jakikolwiek członek rodziny dziecka nie okazuje mu wsparcia w kwestii jego tożsamości płciowej? Którzy członkowie rodziny?
- Czy inne osoby dorosłe w środowisku dziecka nie okazują mu wsparcia w kwestii jego tożsamości płciowej? Jakże to osoby?
- Czy inne osoby dorosłe w środowisku dziecka okazują mu wsparcie w kwestii jego tożsamości płciowej?
- Jakie działania należy podjąć, jeżeli opiekunowie prawni dziecka nie wiedzą o jego tożsamości płciowej albo nie wspierają dziecka w tej sferze?
- Czy szkoła poinformowała opiekunów prawnych dziecka o odpowiednich formach wsparcia i materiałach edukacyjnych? Na przykład o grupach wsparcia dla bliskich dzieci transpłciowych albo o nieodpłatnym poradnictwie oferowanym przez organizację pozarządową Samtökin ,78?
- Czy szkoła planuje wyznaczyć do kontaktów z opiekunami prawnymi dziecka kogoś z personelu, kto będzie odpowiedzialny za wsparcie, poradnictwo oraz informowanie o sytuacji dziecka? Jak zostanie to zorganizowane?
- Czy dziecko ma rodzeństwo w tej samej szkole?
- Jeżeli tak, w której klasie?
- Czy rodzeństwo zna sytuację dziecka i wspiera je?
- Jeżeli nie, czy dziecko zgadza się, aby jego rodzeństwo otrzymało informacje o jego sytuacji? Jeżeli tak, to w jakiej formie?
- Czy nauczyciele rodzeństwa znają sytuację dziecka?

Wsparcie szkoły:

- Czy szkoła wyznaczyła dwie osoby z personelu do monitorowania sytuacji i samopoczucia dziecka przynajmniej raz w tygodniu?
- Jeżeli tak, co to za osoby?
- Czy pracownicy szkoły otrzymali odpowiednie szkolenia i wiedzę na temat transpłciowości, zgodnie z Ogólnym programem nauczania oraz Polityką w obszarze praw człowieka miasta Reykjavik?
- Jeżeli nie, to w jaki sposób i kiedy zostanie to zorganizowane?
- Czy uczniom szkoły zapewniono edukację na temat zagadnień LGBTQI+, między innymi osób transpłciowych, zgodnie z Ogólnym programem nauczania oraz Polityką w obszarze praw człowieka miasta Reykjavik?
- Jeżeli nie, to w jaki sposób i kiedy zostanie to zorganizowane?
- Czy wszyscy pracownicy szkoły znają politykę przeciwdziałania nękanii oraz Politykę w obszarze praw człowieka miasta Reykjavik?
- Jeżeli nie, to w jaki sposób i kiedy wiedza ta zostanie im przekazana?

- W jaki sposób zareaguje szkoła, jeżeli uczniowie będą zwracać się do dziecka transpłciowego (lub mówić o nim), używając niewłaściwego imienia lub niezgodnie z jego preferowaną płcią?
- W jaki sposób zareaguje szkoła, jeżeli jej pracownicy będą zwracać się do dziecka transpłciowego (lub mówić o nim), używając niewłaściwego imienia lub niezgodnie z jego preferowaną płcią?
- Kto będzie odpowiedzialny za przeciwdziałanie nękanii i stereotypom dotyczącym dziecka transpłciowego?

Środowisko szkolne:

- Czy zachodzi konieczność wymiany wszelkiego rodzaju oznaczeń/identyfikatorów dziecka z jego poprzednim imieniem albo zaprzestania publikowania zdjęć dziecka z okresu poprzedniej tożsamości płciowej? Kto będzie odpowiedzialny za wprowadzenie odpowiednich zmian?
- Z jakiej łazienki/toalety będzie korzystać dziecko?
- Z jakiej szatni/przebieralni będzie korzystać dziecko?
- Czy dziecko będzie potrzebowało pomocy w korzystaniu z tych pomieszczeń (łazienki, szatnie)? Kto będzie odpowiedzialny za zorganizowanie tego wsparcia?
- Czy dziecko będzie miało zapewnione wsparcie w czasie wycieczek szkolnych? Czy szkoła zagwarantuje mu dostęp do wszelkiej infrastruktury (na przykład toalet czy przebieralni)? Jeżeli tak, to w jaki sposób?
- Czy ktoś z pracowników szkoły będzie czuwał nad tym, by dziecko mogło uczestniczyć w zajęciach wychowania fizycznego zgodnie ze swoją tożsamością płciową? Jeżeli tak, który z pracowników i w jaki sposób?
- Czy dziecko uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych, na przykład sportowych, muzycznych itp.? Jeżeli tak, to gdzie i w jaki sposób jest to zorganizowane?
- Jeżeli tak, to czy w tym środowisku znana jest płeć i tożsamość płciowa dziecka?
- W jaki sposób można wspierać dziecko podczas tych zajęć?

Kolejne kroki i przegląd Planu wsparcia:

- Jakie działania są przewidziane w Planie wsparcia? Proszę wymienić te działania. Kiedy zostaną one wykonane i kto jest za nie odpowiedzialny?
- Kiedy zostanie przeprowadzony przegląd Planu wsparcia?
- Kolejne spotkanie (data, miejsce, kto powinien być obecny).
- Kto jest odpowiedzialny za organizację kolejnego spotkania?

INNE FORMY WSPARCIA OFEROWANE SZKOŁOM PRZEZ MIASTO REYKJAVIK

Miasto podjęło także wiele innych działań mających na celu wspieranie szkół w ich pracy z dziećmi transpłciowymi.

- Zapewnienie materiałów edukacyjnych w sferze edukacji na temat płci, tożsamości płciowej oraz LGBTQI+ dla szkół podstawowych oraz realizujących obowiązek nauki.

- Wsparcie dla szkół, by mogły lepiej informować i uświadamiać rodziców na temat znaczenia włączających klasowych urodzin, na które zapraszane są wszystkie dzieci, a nie tylko przedstawiciele jednej płci.
- Publikacja dokumentu zawierającego informacje o dzieciach transpłciowych i napotykanym przez nie wyzwaniach, a także spis pojęć i terminów istotnych w pracy z dziećmi transpłciowymi oraz szerzej – z dziećmi LGBTIQ+.
- Spis dostępnych wysokiej jakości materiałów edukacyjnych dla dzieci transpłciowych, ich rodzin oraz pracujących z nimi specjalistów.
- Informacje o innych podmiotach mogących służyć dalszą wiedzą, edukacją i poradnictwem, zarówno w ramach struktur miasta Reykjavik, jak i wśród szerszego systemu instytucji i organizacji pozarządowych.
- Wytyczne i informacje dla pracowników szkół o tym, jak reagować i odpowiadać na pytania o osoby transpłciowe w miejscach obowiązywania segregacji ze względu na płeć²⁵.

PORADNIK DLA RODZIN DZIECI TRANSPŁCIOWYCH I OSÓB Z NIMI PRACUJĄCYCH

Opublikowany w 2019 roku poradnik to tłumaczenie publikacji *Transgender Child: A handbook for Families and Professionals* autorstwa Stephanie Brill i Rachel Pepper²⁶. To pierwsza tego typu pozycja w języku islandzkim. W adaptacji tekstu do realiów islandzkich uczestniczyła grupa studentów z kierunku gender studies na Uniwersytecie Islandzkim.

Podręcznik ten jest szeroko rozpowszechniony w Islandii i jest często używany w praktyce przez rodziny i władze. Jest również polecany przez islandzkie organizacje pozarządowe rodzinom i profesjonalistom.

Niniejszy raport zawiera przegląd islandzkiego prawa i dobrych praktyk w zakresie tworzenia bezpiecznej, przyjaznej i włączającej szkoły dla dzieci i młodzieży transpłciowej. Mamy nadzieję, że nasze doświadczenia zebrane w tej publikacji zainspirują polskie szkoły do działań w tym obszarze.

²⁵ Broszura: *Wytyczne i informacje dla personelu jak reagować i odpowiadać na pytania dotyczące osób transpłciowych w przestrzeniach z segregacją płciową*, Biuro Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavik, 2021: https://reykjavik.is/sites/default/files/ymis_skjol/skjol_utgefid_efni/trans_folk_kyngreind_rymi_isl_polska.pdf.

²⁶ Stephanie Brill, Rachel Pepper, Trausti Steinsson (tr), *Trans barnið – Handbók fyrir fjölskyldur og fagfólk*, Háskólaútgáfan, 2019.

BIBLIOGRAFIA

USTAWY

- Ustawa o autonomii płci, nr 80/2019 z późn. zm.: [https://www.government.is/library/04-Legislation/Act on Gender Autonomy No 80_2019.pdf](https://www.government.is/library/04-Legislation/Act%20on%20Gender%20Autonomy%20No%2080_2019.pdf).
- Ustawa o dokumentach publicznych, nr 77/2014: <https://skjalasafn.is/files/docs/ThePublicArchivesAct-in-Iceland-No-77-2014.pdf>.
- Ustawa o dzieciach, nr 76/2003 z późn. zm.: https://www.stjornarradid.is/media/innanrikisraduneyti-media/media/frettir-2013/Barnalog_thyding_020513.pdf.
- Ustawa o gminnej pomocy społecznej, nr 40/1991 z późn. zm.: https://www.government.is/media/velferdarraduneyti-media/media/acrobat-enskar_sidur/The-Municipalities-Social-Services-Act-No-40-1991-with-subsequent-amendments.pdf.
- Ustawy o obowiązku nauki, nr 91/2008: <https://www.government.is/media/menntamalaraduneyti-media/media/law-and-regulations/Compulsory-School-Act-No.-91-2008.pdf>.
- Ustawa o ochronie dziecka, nr 80/2002 z późn. zm.: https://www.government.is/media/velferdarraduneyti-media/media/acrobat-enskar_sidur/Child-Protection-Act-as-amended-2016.pdf.
- Ustawa o ochronie i przetwarzaniu danych osobowych, nr 90/2018: https://www.personuvernd.is/media/uncategorized/Act_No_90_2018_on_Data_Protection_and_the_Processing_of_Personal_Data.pdf.
- Ustawy o równym statusie i równych prawach bez względu na płeć, nr 150/2020: [https://www.government.is/library/04-Legislation/Act on Equal Status and Equal Rights Irrespective of Gender.pdf](https://www.government.is/library/04-Legislation/Act%20on%20Equal%20Status%20and%20Equal%20Rights%20Irrespective%20of%20Gender.pdf).

INNE DOKUMENTY PRAWNE

- Parliamentary resolution on a LGBTI Action Programme for the period of 2022–2025*, Althingi, 2022 (pol.: Rezolucja parlamentu na temat Programu Działań na rzecz osób LGBTI na lata 2022–2025, Parlament Islandzki): [https://www.government.is/library/01-Ministries/Prime-Ministers-Office/Parliamentary Resolution on a LGBTI Action Programme.pdf](https://www.government.is/library/01-Ministries/Prime-Ministers-Office/Parliamentary%20Resolution%20on%20a%20LGBTI%20Action%20Programme.pdf).
- Dingsályktun um forvarnir meðal barna og ungmenna gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni, ásamt áætlun um aðgerðir fyrir árin 2021–2025. (pol.: Uchwała parlamentu w sprawie przeciwdziałania przemocy i molestowaniu na tle seksualnym oraz ze względu na płeć wśród dzieci i młodzieży wraz z planem działań na lata 2021–2025): <https://www.althingi.is/altext/150/s/1609.html>.
- The Icelandic national curriculum guide for compulsory schools. General Section*, Ministry of Education, Science and Culture, 2012 (pol.: Krajowe wytyczne do podstawy programowej: Część ogólna. Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury): https://www.government.is/library/01-Ministries/Ministry-of-Education/Curriculum/adskr_grsk_ens_2012.pdf.

PUBLIKACJE

- BUGL: Child and Adolescent Psychiatric Department*, The National University Hospital of Iceland, Child and Adolescent Psychiatry Department – BUGL, May 2017 (pol.: *BUGL – Oddział Psychiatryczny dla Dzieci i Młodzieży*, Krajowy Szpital Uniwersytecki): https://www.landspitali.is/library/Sameiginlegar-skrar/Gagnasafn/Sjuklingar-og-adstandendur/Sjuklingafrædsla---Upplysingarit/English/BUGL-ENS_2017.pdf.
- Gátlisti fyrir grunnskóla til að verða trans-vænir*, Mannréttinda- og lýðræðisskrifstofan Reykjavíkurborgar, 2022 (pol.: *Lista kontrolna dla szkół podstawowych, pragnących stać się przyjaznymi dla osób transpłciowych*, Biuro Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavik): [https://reykjavik.is/sites/default/files/2022-10/Gátlisti fyrir grunnskóla til að verða trans-vænir.pdf](https://reykjavik.is/sites/default/files/2022-10/Gátlisti%20fyrir%20grunnskóla%20til%20að%20verða%20trans-vænir.pdf).
- Richard Köhler, *Self-determination models in Europe. Practical experiences*. TGEU, November 2022 (pol.: *Modele samo-określenia w Europie. Doświadczenia praktyczne*): <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2022/11/tgeu-self-determination-models-in-europe-2022-en.pdf>.
- Stephanie Brill, Rachel Pepper, Trausti Steinsson (tr), *Trans barnið – Handbók fyrir fjölskyldur og fagfólk*, Háskólaútgáfan, 2019 (pol.: *Podręcznik dla rodzin dzieci transpłciowych i specjalistów z nimi pracujących*).
- Stuðningsáætlun fyrir trans nemendur og nemendur með ódægigerða kyntjáníngu: Eyðublað fyrir upplýst samþykki, Mannréttinda- og lýðræðisskrifstofan Reykjavíkurborgar, 2021 (pol.: *Plan wsparcia uczniów transpłciowych dla szkół podstawowych*, Biuro Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavik, 2021): https://reykjavik.is/sites/default/files/ymis_skjol/skjol_utgefing_efni/studningsaaetlun-grunnskola_fyrir_trans_nemendur_2021_0.pdf.

Wytyczne i informacje dla personelu jak reagować i odpowiadać na pytania dotyczące osób transpłciowych w przestrzeniach z segregacją płciową, Biuro Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavik, 2021: https://reykjavik.is/sites/default/files/yomis_skjol/skjol_utgefid_efni/trans_folk_kyngreind_rymi_isl_polska.pdf.

Podstrona Biura Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavik, O dzieciach LGBT+ w szkołach: <https://reykjavik.is/en/LGBT-children-and-schools>.

Strona ośrodka społecznego dla dzieci LGBTIQ+ Tjörninn w Reykjavíku: <https://tjornin.is>.

Strona Samtökin'78, Islandzkiego Stowarzyszenia Osób Queer: <https://samtokin78.is/english>.

STRONY INTERENTOWE

Podstrona Biura Praw Człowieka i Demokracji miasta Reykjavik, O dzieciach transpłciowych w szkołach: <https://reykjavik.is/en/trans-children-and-schools>.

